Staren
- i holkarna på Ottenby

Meddelande nr 140 från Ottenby fågelstation

Jan Pettersson

Är det fransmännen som äter upp våra starar eller bekämpas de i Medelhavsländerna som sanitär olägenhet och sprängs till döds vid sina sovplatser? Det kanske rent av är våra egna drastiska förändringar av det svenska jordbrukslandskapet som gör det svårt för stararna att hålla sin population uppe?

Att staren minskat i stora delar av landet de senaste femton åren har dokumenterats[1] genom Naturvårdsverkets fågelövervakning[2,3]. Här följer dock en positiv rapport från ett område där de håller ställningarna.

Miljökontrollsstudier

Inom programmet för miljökvalitet (PMK), som svenska naturvårdsverket driver, startade Sören Svensson tillsammans med Naturhistoriska Riksmuséet en studie för att följa ägg och ungproduktionen hos starar över hela landet. Projektet startades 1985 och innefattade även biocidprovtagning. Ottenby fågelstation kom med i projektet 1988.

Två områden valdes: På lokal ett sattes 50 holkar upp på östra sidan av norra Ottenby lund. Stararna där söker närmast sin föda på det betade området ute på Schäferiängarna. På den andra lokalen, vid Kristinelund, som ligger på västra Öland ca 15 km norr om södra udden, sattes 25 holkar upp. På denna lokal finns ingen betesmark utan här bedrivs ett intensivt jordbruk. Nedan redovisas de första fem årens resultat i ägg- och ungkullsuppgifter.

Regelbunden kontroll

Omkring den tjugonde april börjar bestyren i dessa 75 holkar och allt noteras av inventerarna: Balens kondition, äggens antal, antalet ungar och deras ålder. Det görs regelbundet besök var 4-5 dag, fram till slutet av maj samt något eller några besök i juni. Samtliga ungar som uppnår en ålder av 11-15 dagar ringmärks i holken.

Staren håller ställningarna i Ottenbylund

I södra Ottenbylund inventerar Ottenby fågelstation ett 11 ha stort skogsparti årligen sedan 1972. Svensk häckfågeltaxerings normer följs[4]. I medeltal finns där 12 par per år, och ingen tendens till minskning kan ses under dessa 20 år. Detta är alltså avvikande från många andra svenska områden.

I det här redovisade holkprojektet är täckningen god. Mellan 72-78% av holkarna är besatta årligen av starpar, och inga tendenser till minskningar kan ses. Snarare är det fråga om en ökning av täckningsgraden, speciellt i Kristinelund.

Ägg- och kullstorleken

Första starägget läggs i slutet av april i Ottenbyområdet. Starparen i Kristinelund har alla dessa år lagt sitt första ägg en eller ett par dagar tidigare

Figur 1. De olika starparens datum för det först lagda ägget i kullen i förhållande till första parets första ägg. De fem första årens sammanslagna resultat i totalt 275 äggkullar. Här har även räknats fram hur stora ägg- respektive ungkullar de som startat tidigt respektive sent totalt noterat (observera skillnaderna).

Foto:Tero Niemi.

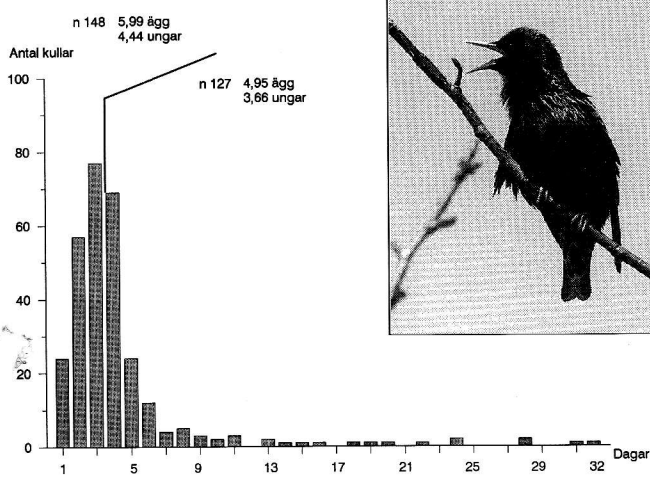

Figur 2. Äggantalens fördelning i procent för dessa undersökningar med totalt 275 äggkullar. Den nedre figuren visar antalet ungar (ringmärkningsstora) för samma kullar.

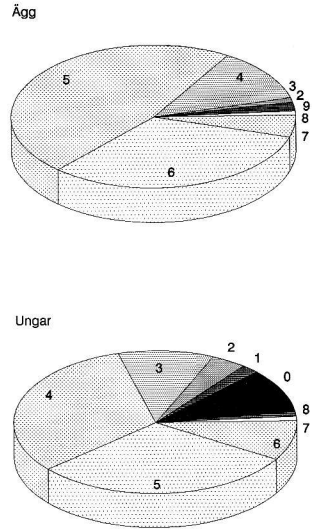

än de i Ottenby lund (tabell 1). Det hänger säkert ihop med att våren oftast når Öland med sydvästliga vindar, och att därmed stararnas mat förekommer rikligare lite tidigare på sydvästra hörnet av Öland än på östra sidan.

Stararna har en synkron äggläggning, vilket betyder att många av paren lägger äggen samtidigt. Ur figur 1 kan man läsa att på Ottenby har 90% av stararna lagt sitt första ägg inom 6 dagar från det att den första staren la sitt första ägg. Det är födans förekomst som gynnar detta samtidiga äggläggande[5]. I Ottenbyområdet leder det till att de par som lägger sitt ägg först (figur 1) får hela ett ägg mer än de som lägger senare. Det viktigaste är dock att de "tidiga" också producerar fler vuxna ungar än de "sena". Totalt rör det sig i snittom 0,8 ungar fler.

När det gäller äggkullstorleken är variation 2 till 9 ägg och med ett medeltal på 5,3 ägg (figur 2), Detta sammanfaller väl med äggkullstorleken från Mellansverige som är 5,1[6]. Att hela 10% av dessa äggkullar misslyckas (figur 2), eller att produktionen

Tabell 1. Datum då första starägget lagts under fem vårar i Ottenby respektive Kristinelund.

Mediandag första lagda ägg	År 1988	1989	1990	1991	1992
Kristinelund	25.4	1.5	21.4	26.4	27.4
Differens	1	1	1	3	2
Norra Lunden	26.4	2.5	22.4	29.4	29.4

Tabell 2. Stararnas medelantal ägg- respektive ungar i holkarna de olika åren och platserna. Den upphöjda siffran visar antalet kullar.

Ägg, kullstorlek	År. 1988	1989	1990	1991	1992
Kristinelund	$5{,}06^{16}$	$5{,}08^{13}$	$5{,}83^{18}$	$5{,}57^{21}$	$5{,}23^{22}$
Norra Lunden	$5{,}26^{43}$	$5{,}16^{37}$	$5{,}20^{41}$	$5{,}32^{44}$	$5{,}52^{31}$
Antalet flygga ungar					
Kristinelund	$3{,}00^{16}$	$3{,}69^{13}$	$3{,}72^{18}$	$4{,}52^{21}$	$4{,}86^{22}$
Norra Lunden	$3{,}95^{43}$	$4{,}51^{37}$	$4{,}10^{41}$	$3{,}41^{44}$	$3{,}07^{31}$

Figur 3. Vinteråterfynd av Ottenbyringmärkta starar. Heldragen linje markerar pullmärkt individ i detta projekt. Uppgifter hämtade ur Ringmärkningscentralens årsrapporter 1960 till 1989.

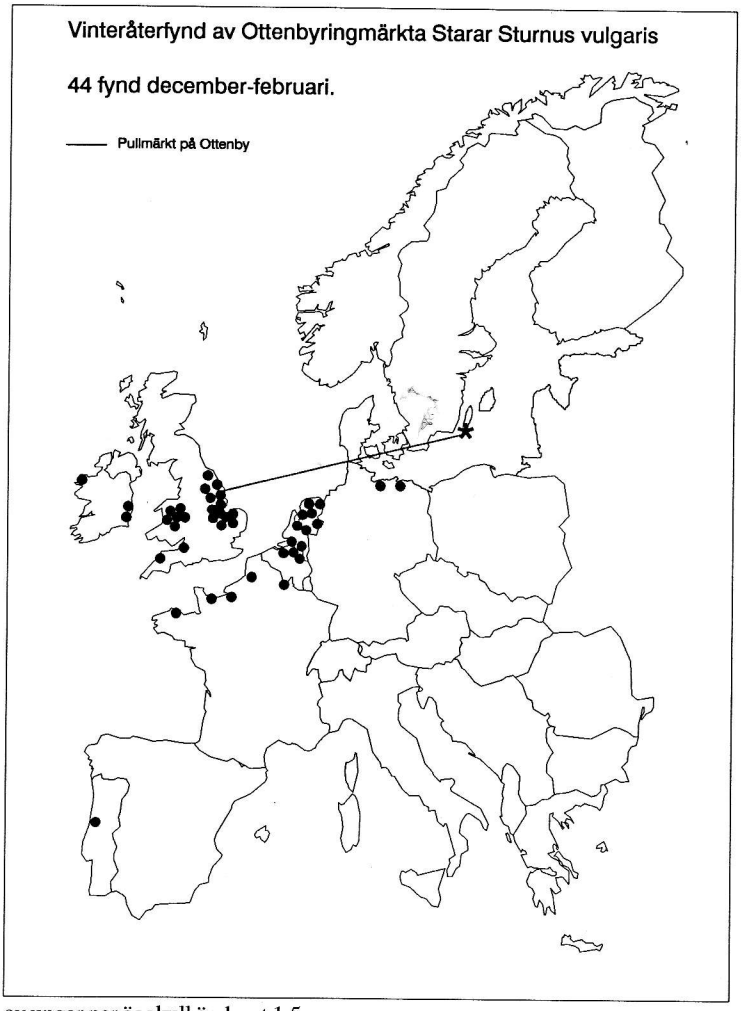

av ungar per äggkull är drygt 1,5 ungar färre än antal ägg i kullen, är inte heller avvikande mot tidigare resultat[6].

Starens reproduktion i populationen

Från Finland har det redovisats resultat som visar på att det i medeltal kommer fram en unge (ringmärkningsstare) mindre där stararna häckar i intensiva jordbruksområden än där de häckar där det finns betande djur[7]. Valet av de två holkområdena placering på Öland gjordes för att undersöka om sådana skillnader fanns här också.

De två första åren visar på (tabell 2) 0,95 och 0,82 färre ungar i Kristinelundsområdet än i Norra Lunden. Detta stämmer alltså väl överens med skillnaderna som påvisades i Finland. Att produktionen sedan ökar i Kristinelund är positivt och beror troligen på att jordbrukaren sedan sena våren 1990 har börjat med betesdjur i området (förödande för undersökningen). Däremot är det svårt att hitta orsakerna till minskningen av produktionen i Ottenbylund, då antalet betande djur förr ökat än minskat.

Flera författare[8 mfl] har räknat fram, från de kunskaper vi har om starens liv, att paren bör producera ungkullar på minst 3,2-3,5 ungar för att hålla populationen uppe. I denna undersökning visar endast de betesdjurlösa åren i Kristinelund värden lägre än dessa. Alla övriga år ligger resultaten närmare 4-5 ungar, vilket stämmer mot Mellansveriges värden från betade områden[6]. Dessutom avviker de två senaste åren med låga värden och som sagts ovan är orsaken till detta svår att hitta.

Faktaruta

Du kan själv aktivt hjälpa stararna att hålla sin population på en bra nivå. Med lite handlag och några lämpliga brädor, kan du lätt hjälpa 5-6 starar på vingarna varje år. Bygg dig en starholk enligt måtten nedan:

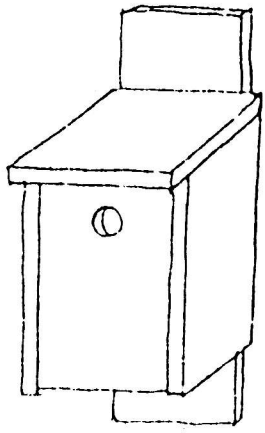

Holkens djup	25 cm
Bottens innermått	17 cm
Hålets diameter	5 cm.

Ett försök att tolka minskningen av den svenska starpopulationen.

Ottenby fågelstation har årligen ringmärkt stora mängder starar sedan starten 1946 och detta har gett 44 vinteråterfynd (figur 3). Att det i huvudsak tycks vara i Holland, Belgien och England de Ottenbyringmärkta stararna spenderar vintern friar väl småfågelätande fransmän från beskyllning-

Könsbestämning av starar

Det är kanske inte det lättaste att skilja på honan och hannen i ett starpar. Ett sätt att könsbestämma dem är att försöka få syn på ögats iris. Honan på bilden ovan har en ljus ring i irisen, medan hannens (nedre bilden) är helt mörk. Båda fåglarna på bilderna är 1K-fåglar och bilderna är båda tagna i november. Lycka till med könsbestämningen!
Foto: Jan Pettersson

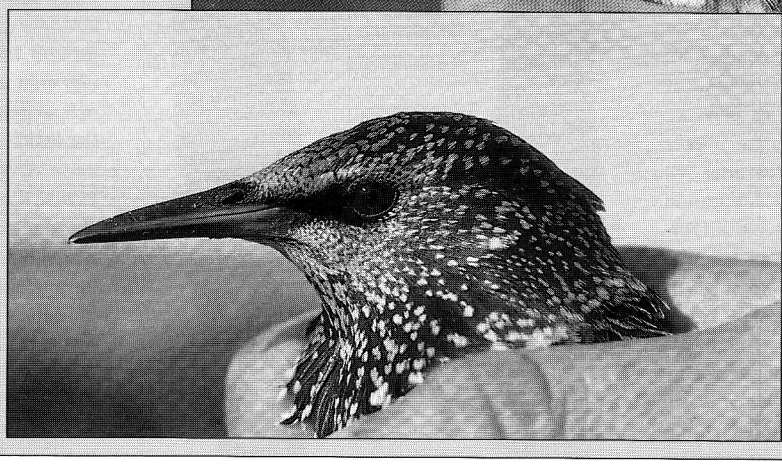

ar. Dessutom är återfyndsbilden för i Sverige ringmärkta starar väl överenstämmande med Ottenbystararnas[3 m fl].

På Ottenby ringmärks flest starar under juli till september och det verkar då som om vår fångst mest innehåller ostsvenska och Baltiska fåglar. Från ifjol finns ett fynd i England av en stare som ringmärkts i holk på Ottenby vilket visar att av våra fåglar övervintrar några där. Detta leder till att jag vågar mig på att tolka artens minskning i Sverige så att den till största delen beror av vår ändring till ett allt mer intensivt jordbruk. Detta minskar troligen utrymmet för stararna och därmed minskar deras population. Det är betesdriften som håller populationerna uppe lokalt och som gör att tillräckligt med ungar produceras.

Tack

Tack till Sören Svensson för medel via PMK till holkarna samt tack till markägaren i Kristinelund, Sten Nordborg, samt till Ottenbylund Domänverket. För praktiskt genomförande i samarbete med fågelstationen tackas Alf Andersson och Anders Sandström, Peter Sieurin (1988), Jarone Pinhassi, Johan Engström, Sara Rönér (1989), Åsa Bodenmalm, Helena Westerdahl (1990), Jakob Lohm, Erik Svensson, Pia Gustafsson (1991) och Magnus Hellström, Mattias Rundberg, Thomas Håkansson (1992). Ekonomiskt har detta projekt skötts med medel från Ottenby fågelstations egen ekonomi.

Referenser

1. Svensson, S & Karlsson, J. 1988. Stare *Sturnus vulgaris*. I Fåglar i jordbrukslandskapet, *Vår Fågelvärld*, suppl. 12:345-354.
2. Pettersson, J. 1991. Fågelräkning vid Ottenby 1990. PMK-rapport, Statens Naturvårdsverk. 41 sidor.
3. Svensson, S. 1991. Bird population monitoring in Sweden 1991. PMK-rapport, Statens Naturvårdsverk. 76 sidor.
4. Hjort, C. 1988. Häckfåglar vid Ottenby. (Red. B. Engström.) Ölands södra udde - klassisk fågelmark. 123-135.
5. Karlsson, J. 1983. Breeding of the Starlings (*Sturnus vulgaris*). Doktorsavhandling. Lund 1983.
6. Pettersson, Å. 1991. Ägg -och ungkullstorleken hos stare i Kvismaren. *Fåglar i Kvismaren* 6:2-7.
7. Tiainen, J., Hanski, I.K., Pakkala, T., Piiroinen, J & Yrjölä, R. 1989. Clutch size, nestling growth and nestling mortality of the Starling *Sturnus vulgaris* in south Finnish agroenvironments. *Ornis Fennica* 66: 41-48.
8. Solonen, T., Tiainen, J., Korpimäki, E & Saurola, P. 1991. Dynamics of Finnish Starling *Sturnus vulgaris* populations in recent decades. *Ornis Fennica* 68: 158-169.

Jan Pettersson
Ottenby Fågelstation
Pl 1500
380 65 Degerhamn